

KAŠTIEĽ V NITRIANSKEJ BLATNICI – VÝSLEDKY HISTORICKÉHO A ARCHITEKTONICKO- HISTORICKÉHO VÝSKUMU

Tomáš JANURA - Miroslav MATEJKA

Slovenská akadémia vied
Historický ústav
Klemensova 19
814 99 Bratislava
histjanu@savba.sk

súkromný bádateľ
J. G. Tajovského 1198/6
957 01 Bánovce nad Bebravou
miromat@centrum.sk

DOI: 10.17846/SHN.2018.22.2.486-510

JANURA, Tomáš - MATEJKA, Miroslav. The Manor House in Nitrianska Blatnica - Results of the Historical and Architectural-historical Research. In the early modern times belonged the village Nitrianska Blatnica to the dominions of Levice and Revište castles. Gradually, smaller separate dominion Blatnica set aside from this area, what instigated building the manor house there. In 70ties and 80ties of the 16th century let to built Ladislav st. Zeleméri - anti-Ottoman warrior and finance administrator of the archbishopric in Ostrihom his own manor house in the village. The manor house belongs to smaller type of partially fortified manor houses with closed squared ground plan and four towers on the corners. The second phase - Late Renaissance period after 1666 - led by Pietro Spazzo, made to order of baron Ján Eszterházy, gave rise new external appearance of the residence. The third rebuilding phase, performed during 50ties and 60ties of the 18th century in Baroque style, initiated by Amália Limburg-Stirum and Adam Rajcsányi - the counsellor of the Hungarian Chamber and the Statholder's council, caused that, the manor house gained his modern external visual look in Baroque style. The fifth rebuilding period, initiated the most likely by Austrian businessman Alojz Haase, determined current appearance of the manor house in neostyle. (Translation: Petronela Križanová)

Kľúčové slová: kaštieľ; rod Zeleméri; rod Eszterházy; Pietro Spazzo;

Keywords: Manor House; The Zeleméri Family; The Eszterházy Family; Pietro Spazzo;

Výskum kaštieľa¹ v Nitrianskej Blatnici² bol podnietený zámerom majiteľa pamiatky o komplexnú revitalizáciu a obnovu niekdajšieho panského sídla. V písomných prameňoch skúmaný objekt označovali ako „vnútorný, zadný“ alebo „horný kaštieľ“, preto v nasledujúcej štúdii nebola spracovaná architektonicko-historická analýza druhého nižšie položeného kaštieľa, ktorý sa dodnes zachoval, ale v priebehu novoveku sa zmenil z obytnej na hospodársku budovu. Z majiteľovej snahy o záchranu niekdajšieho šľachtického sídla vyplynula objednávka na realizovanie architektonicko-historického výskumu Miroslavom Matejkom a historického výskumu Tomášom Janurom, z ktorých sa oba realizovali v priebehu roku 2016. Hlavnou výskumnou otázkou bola periodizácia stavebných dejín a ich prepojenie s menami konkrétnych majiteľov, popis umelecky cenných prvkov a zaradenie vývoja kaštieľa do stavebno-historických dejín šľachtických rezidencií na území dnešného Slovenska.

Obr. 1. Pohľad na južné priečelie kaštieľa. Na východnej strane je viditeľná renesančná výzdoba fasády z 2. stavebnej etapy. Autor: Miroslav Matejka.

¹ Archívny výskum štúdie Tomáša Januru vznikol v rámci projektu APVV Od denára k euru. Fenomén peňazí v dejinách Slovenska od stredoveku do súčasnosti a projektu VEGA Spoločnosť raného novoveku - identity, konflikty, interakcie.

² Výskum bol realizovaný v zmysle Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, v znení Zákona č. 479/2005 Z. z., Zákona 208/2009 Z. z. a Zákona č. 262/2011 Z. z. NR. Výskumná dokumentácia obsahuje náležitosti určené vyhláškou MK SR č. 253/2010, §8 a spracovaná bola podľa Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie – pamiatkového, architektonicko-historického výskumu (Mgr. E. Ševčíková, 2004).

Dejiny kaštieľa v Nitrianskej Blatnici zaznamenala v poslednej dobe v obecnej monografii Eva Gažiová, pričom v texte nepoužívala žiadne poznámky pod čiarou a zrejme čerpala z textu spoluautorov monografie venovanej jednotlivým dejinným úsekom v histórii obce. Z hľadiska architektonicko-historického vývoja vychádzala zo staršej pamiatkovej charakteristiky, ktorú súčasný výskum do veľkej miery skorigoval a poprel existenciu stredovekej hmoty v súčasnom objekte. Prvé historické údaje priniesla monografia Nitrianskej župy, kde uviedli, že kaštieľ postavili na začiatku 16. storočia a neskôr sa budova dostala do rúk rodu Zerdahelyi a Leonhardy. Relevantná historická (vrátane obecnej monografie) alebo genealogická literatúra zachytila iba druhotné údaje dotýkajúce sa jednotlivých vlastníkov kaštieľa, ktoré sú odcitované v nasledujúcom texte štúdie, avšak sa nijakým spôsobom nezmieňovali o historickom vývoji kaštieľa. Z oblasti stavebno-historického vývoja sa publikovali jediné údaje v *Súpise pamiatok na Slovensku*. Uviedli sem len stručnú charakteristiku objektu.³ Pre historickú časť výskumu základné pramene tvoril archív zvolenskej vetvy rodu Eszterházy, uložený v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár.

Pri interdisciplinárnom prieskume pamiatkovo chránených budov sa používajú viaceré metódy bádania, ktorých výsledkom sú nové informácie k vývoju konkrétneho objektu. Ťažiskovou metódou architektonicko-historického výskumu je sondážny prieskum múrov, exteriérových a interiérových objektov, krovových konštrukcií, a ďalších detailov. Analýzou odkrytých sond sa dospeje k vyhodnoteniu jednotlivých stavebných etáp, ich rozsahu a časovému zaradeniu. Základným predpokladom archívno-historického výskumu je prezretie všetkých dostupných prameňov a ich následná kritika. Po vyselektovaní informácií podstatných pre architektonicko-historický výskum – inventáre, súpisy, deľby majetku a konkrétne spoločenské postavenie majiteľov – dochádza k napísaniu výskumnej správy. Následne sa porovnávacou metódou vyhodnotia závery oboch zúčastnených odborných strán a vytvorí sa stavebno-historická analýza celého vývoja.

Na základe výsledkov vlastného architektonicko-historického výskumu Miroslava Matejku a vlastného archívno-historického výskumu Tomáša Januru vznikla predkladaná štúdia, ktorá prvý raz v publikovanej verzii prináša viacero nových informácií o vývoji kaštieľa v období od jeho postavenia v poslednej tretine 16. storočia až do druhej polovice 20. storočia. Dejiny šľachtického sídla sa vo vymedzenom časovom období spájali hlavne s predstaviteľmi rodov Zeleméri, Dóczy, Eszterházy, Rajcsányi, Zerdahelyi, Appel, Haase a Leonhardy, ktorých historický význam bol nepopierateľný. V Nitrianskej Blatnici pôsobili viaceré dosiaľ zabudnuté, ale aj známe osobnosti nadregionálneho významu.

³ GAŽIOVÁ, Eva. Národné kultúrne pamiatky. In TRŠŤAN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 158–160. GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (ed.). Súpis pamiatok na Slovensku zväzok druhý K – P. Bratislava: Obzor, 1968, s. 375. BOROVSZKY, Samu (ed.) Magyarország vármegyei és városai Nyitra megye. Budapest: Nyomtatott Légrády Testvérek, 1898, Nyitra-Sárfő. Dostupné na internete: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0014/13.html>.

Vývoj vlastníckych pomerov od začiatku 15. storočia do postavenia kaštieľa v poslednej tretine 16. storočia

Podľa historických prameňov vzťahujúcich sa na Nitriansku Blatnicu na území dediny začiatkom 15. storočia existovalo opevnené sídlo označované ako „*fortalitium*“ alebo „*castellum*“. Majiteľov stredovekého opevneného kaštieľa v poslednej dobe v monografii obce podrobne spracoval Ján Lukačka, z ktorého textu som vychádzal. Začiatkom 15. storočia sa novými vlastníkmi dediny stali šľachtici z Ludaníc. V rokoch 1403 – 1404 sa zaplietli do vzbury proti Žigmundovi Luxemburskému, čo bol dôvod zhabania ich sídiel v Ludaniciach a Nitrianskej Blatnici. Panovník obe stavby za 2 000 kôp českých grošov udelil Poliakovi Doninovi zo Skrzynna. V roku 1412 vládca šľachticov z Ludaníc omilostil, ale založené nehnuteľnosti si museli vykúpiť od Donina. 1 000 kôp grošov na odkúpenie „*castella*“ v Blatnici už nemali, a preto ho Donin užíval naďalej a v roku 1430 ho prenechal svojmu príbuznému Stiborovi ml. zo Stiboríc. V roku 1434 beckovský hradný pán za 1 500 zlatých založil panstvo Štefanovi zo Šalgoviec. Posledná zmienka o „*castelle*“ vznikla 27. apríla 1437, kedy Žigmund daroval kaštieľ a príslušné panstvo svojmu dlhoročnému radcovi a familiárovi Michalovi zo Zendu.⁴

Od druhej polovice 15. storočia sa až do konca stredoveku nezachovali žiadne písomné zmienky o existencii nejakého šľachtického obydlia v dedine. V skúmaných prameňoch z obdobia prvých dvoch tretín 16. storočia sa rovnako nezmienili o nejakej budove na území Nitrianskej Blatnice, ktorá sa medzitým rozdelila medzi viacerých šľachtických držiteľov a časť tvorila súčasť hradného panstva Levice a druhá hradného panstva Revište. Práve s vývojom vlastníckych pomerov zmienených domínií úzko súvisel vznik novej rezidencie, pričom použitie nejakých pozostatkov stredovekého sídla pri stavbe renesančného kaštieľa vylúčil stavebno-historický výskum.

Po vymretí rodu Čech z Levíc (alebo Lévai) začiatkom druhej polovice 16. storočia pripadli Levice do rúk uhorského kráľa Ferdinanda I., ktorý hrad 13. septembra 1560 daroval sedmohradskému vojvodovi Štefanovi Dobóvi (*1505 †1572) a jeho bratom. K panstvu na území Nitrianskej stolice patrili podiely v Nitrianskej Blatnici, Krtovciach a Šarluške (dnes Lužany). V Nitrianskej Blatnici na rozdiel od iných lokalít nenapísali, že by sa tu nachádzala nejaká stavba.⁵ Rovnako sa žiadny objekt neuvádzal ani v listine Ferdinanda I. z 20. novembra 1563, ktorou potvrdil držbu panstva Revište pre bratov Mikuláša a Gabriela Dóczyovcov. K hradu ležiacemu v Tekovskej stolici podobne ako v prípade Levíc v Nitrianskej stolici prináležali podiely v dedinách Nitrianska Blatnica, Šarluška a Krtovce.⁶

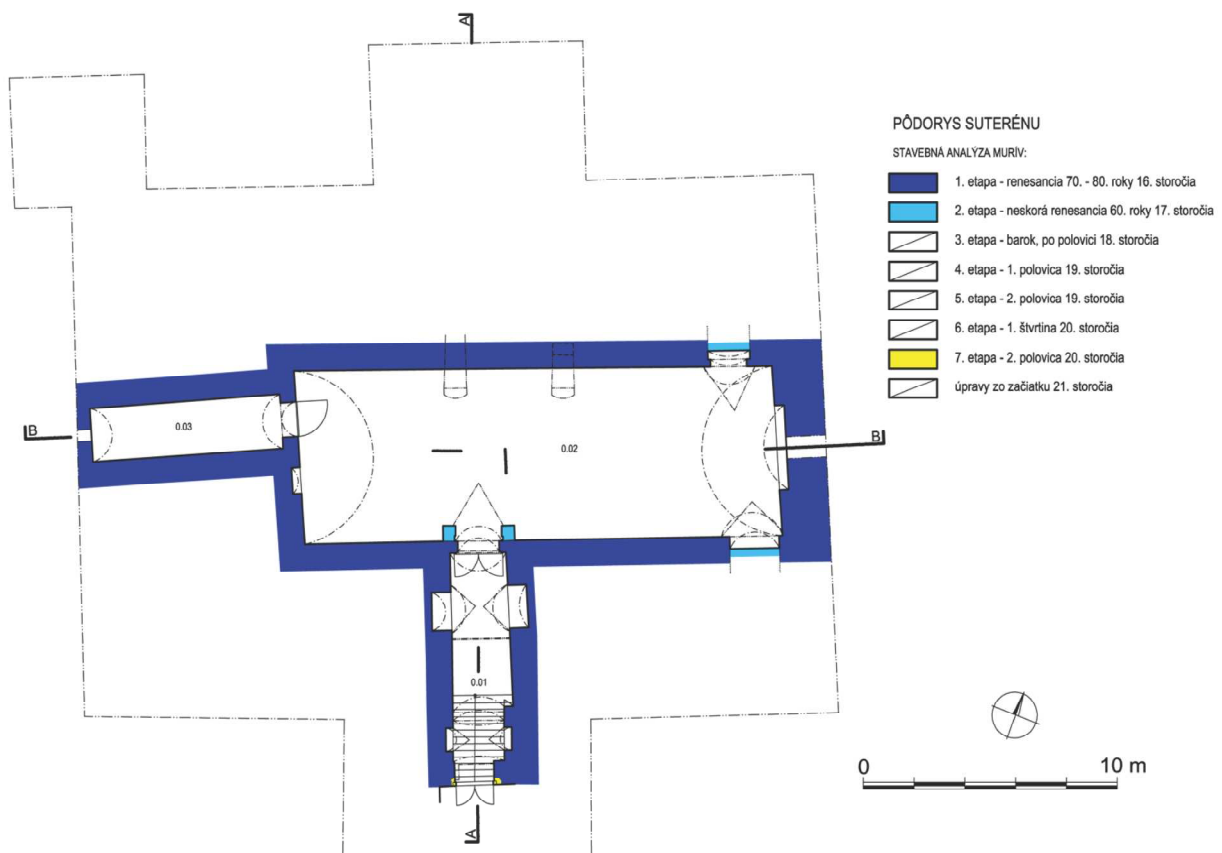
⁴ LUKAČKA, Ján. Nitrianska Blatnica v stredoveku. In TRŠŤAN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 32, 33.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár (ďalej MNL – OL), fond (ďalej f.) Magyar Kancelláriai Levéltár (ďalej MKL), Libri regii (ďalej LR) 3, pagina (ďalej pag.) 653–655. Genealogická tabuľka rodu Dóbo dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/dobo.html>.

⁶ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1563, numero (ďalej no.) 1. NAGY, Iván. Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal III. Pest: Nyomatott Beimel J. és Kozma Vazulnál, 1858, s. 335.

Vznik kaštieľa za Ladislava st. Zelemériho

Majitelia Revišťa a Levíc mali svoje vlastné rezidencie a neprejavovali záujem o výstavbu novej v Nitrianskej Blatnici. Situácia sa zmenila, keď 29. júna 1564 na hrade Seredné (dnes Ukrajina) Štefan Dobó v prítomnosti zástupcov Spišskej kapituly daroval podiely v Nitrianskej Blatnici, Krtovciach a Šarluške svojmu synovcovi Ladislavovi st. Zelemérimu a jeho dedičom oboch pohlaví. Dobó darovanie odôvodnil tým, že Zeleméri bol Osmanmi vyhnaný zo svojich pôvodných rodových majetkov a v čase Dobóvho zajatia v Sedmohradsku stúpecami kráľovnej vdovy Izabely bránil strýkove majetky a z Dobóvho kaštieľa v Pavlovciach nad Uhom v Užskej stolici vyhnal Izabeliných prívržencov. Zeleméri si neskôr nechal potvrdiť listinu 16. marca 1569 kráľom Maximiliánom vo Viedni.⁷

Obr. 2. Pôdorys kaštieľa v úrovni suterénu - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

Ladislav st. Zeleméri patril medzi popredných protiosmanských veliteľov a minimálne od roku 1574 zastával post administrátora príjmov ostrihomského arcibiskupa.⁸ Príjmy používal hlavne na vybudovanie pevnosti v Nových Zámkoch, a preto sa mohli stať jeho majetky cieľom lúpežných prepadnutí Osmanov. Z toho dôvodu kráľ Rudolf 5. februára 1583 povolil ostrihomskému županovi a administrátorovi príjmov ostrihomského arcibiskupstva Zelemérimu prebudovanie dvoch Ladislavových kúrií, jednej v Nitrianskej Blatnici a druhej v Bor-

⁷ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1569, no. 2.

⁸ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1574, no. 1.

ši v Zemplínskej stolici, na opevnené kaštiele.⁹ Z povoľovacej listiny by sa dalo vydedukovať, že medzi rokmi 1569 – 1583 vznikla v Nitrianskej Blatnici kúria a po roku 1583 opevnený sídelný areál.

Výsledky archívneho bádania potvrdil aj architektonicko-historický výskum a na základe oboch prieskumov bolo možné prvú stavebnú etapu kaštieľa (70. – 80. roky 16. storočia) pripísať Ladislavovi st. Zelemérimu. V uvedenej etape vybudovali dvojpodlažný podpivničený kaštieľ, ktorého dispozícia a hmota sa zachovali v doteraz stojacej stavbe. Blokovú budovu vytvorili ako dispozičný trojtrakt na pôdoryse obdĺžnika s hranolovým južným rizalitom. Z neho viedol vstup schodiskovou chodbou s postrannými nikami do suterénov situovaných pod stredovým traktom. Suterén pozostával z veľkej valene zaklenutej miestnosti, odkiaľ viedol prístup do úzkeho suterénu v západnej časti stredového traktu s prevetrávacím prieduchom v západnej stene. Väčší pivničný priestor prevetrávali otvory v severnej a západnej stene. Priame vetranie a osvetlenie umožňoval prieduch vo východnej stene kaštieľa. Vo východnej časti severnej a južnej steny suterénu vybudovali neskôr zamurované vstupy.

Vchod do prvého nadzemného podlažia viedol portálom v južnej stene rizalitu. Podľa vyobrazenia z roku 1752 sa nad portálom vypínala nápisová doska, ktorá ale mohla byť výsledkom mladších prestavieb. Z rizalitu sa vchádzalo

Obr. 3. Pohľad od východu do centrálnej miestnosti 1.08 s renesančnou výsečovou klenbou.

Autor: Miroslav Matejka.

⁹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1583, no. 1.

do miestnosti, ktorá sa oblúkom otvárala do sály v strednom trakte. Zo spomínanej miestnosti sa dalo vojsť do kuchyne s ohniskom v severozápadnom kúte, kde bol výklenok s dymníkom. Za kuchyňou sa v juhozápadnom kúte dispozície rozprestierala ďalšia miestnosť osvetlená oknami v južnej a západnej fasáde. Z nej sa vstupovalo do ďalších dvoch priestorov vo východnej časti južného traktu. Obe miestnosti prepájali dvere v priečke a osvetľovali okná v južnej fasáde. Všetky miestnosti okrem kuchyne zaklenuli valenými klenbami so styčnými lunetami vytiahnutými do hrebienkov.

Sálu v stredovom trakte prestropili valenou výsečovou klenbou a oblúkovým pásom prepojili s miestnosťou v strednej časti severného traktu. Priestor priamo osvetľovala dvojica okien s kamennými ostentami vo východnej stene a nepriamo cez spomínanú miestnosť oknom v jej severnej stene. Pravouhlým portálom s obvodovou lištou sa vstupovalo do ďalšej miestnosti v severovýchodnom kúte dispozície s jedným oknom vo východnej stene a krbom v juhozápadnom kúte. Nosné prvky krbu tvorilo drevo a dymník tehly. K miestnosti sa k severnej stene pripájal záchodový rizalit a k západnej stene komora.

Zo sály sa v západnej stene pravouhlým portálom s okosom zdobeným zuborezom vkročilo do reprezentačnej miestnosti, prestropenej hrebienkovou klenbou, v západnej časti stredového traktu, ktorú osvetľovala dvojica okien v západnej stene. Z miestnosti viedol jednoduchým pravouhlým portálom vstup do vedľajšej obytnej miestnosti zaklenutej výsečovou klenbou a presvetlenej oknom v západnej stene. Do juhovýchodného kúta umiestnili kamenný krb s letopočtom 1578 a erbovým štítkom. Severná stena obsahovala vstup do záchodového rizalitu vystupujúceho zo severnej fasády. Pôvodné podlahy sa v priestoroch prvého nadzemného podlažia nezachovali.

Druhé nadzemné podlažie opakovalo dispozíciu prvého nadzemného podlažia. Zo vstupnej miestnosti za rizalitom sa vchádzalo do štyroch obytných miestností južného traktu zaklenutých výsečovými klenbami so styčnými lunetami. Prvá obytná izba mala klenby bohatšie profilované kamennými pätkami a hranami výsečí vytiahnutými do hrebienkov s kruhovým svorníkom. Miestnosť osvetľovalo okno v južnej stene. Pätky na výsečovej klenbe druhej obytnej izby ozdobili polkruhmi. Druhú miestnosť presvetľovalo okno v strednej časti južnej steny a okno v západnej stene. Do ďalších dvoch priestorov privádzali svetlo okná v južnej fasáde.

V stredovom trakte druhého nadzemného podlažia sa zopakovala dispozícia z prvého nadzemného podlažia. Väčšiu časť vyplňala sála s plochým stropom, pôvodne zrejme so vstupom do ďalšej reprezentačnej miestnosti v západnej časti traktu. Podľa nálezov pätiiek spomenutú vedľajšiu miestnosť prestropili identickou klenbou ako miestnosť pod ňou. Sálu zrejme oblúkovým pásom spojili s ďalšou miestnosťou, ktorá plnila funkciu jej ďalšieho presvetlenia s dnes už neexistujúcim oknom v severnej stene.

Z popísaných priestorov stredového traktu viedli vstupy do obytných izieb v severnom trakte, ktoré opakovali funkciu a členenie miestností pod nimi, čo predstavovalo rozdelenie na obytnú izbu s vykurovacím zariadením a záchodom. K uvedenému priestoru sa rovnako ako na prízemí pripájala komora. Tri

Obr. 4. Miestnosť 1.11 v severozápadnom nároží kaštieľa s renesančným kozubom datovaným do roku 1578. Autor: Miroslav Matejka.

miestnosti mali výsečové klenby so styčnými lunetami a dva priestory výsečové klenby. Identicky s miestnosťami v južnom trakte mali priestory severného traktu v úrovni nábehov klenieb v severnej stene ústupky okrem dvoch miestností s odlišne konštruovanými klenbami.

Kaštieľ ukončovala rovná koruna vo forme atikového múru s kruhovými oknami. Okrem nich obsahoval severný múr dvojicu otvorov pre chrliče, ktoré zrejme ústili alebo prechádzali cez záchodové rizality. Jeden otvor pre chrlič sa dodnes zachoval vo východnej stene nad miestnosťou druhého nadzemného podlažia. Zastrešenie zrejme pozostávalo zo systému sedlových striech. Na atikových múroch nezostali stopy po pôvodnej strešnej konštrukcii, takže sa nedá povedať, či atika strechu pohľadovo pokrývala, alebo boli aj sami časťami strechy prekryté. Z nálezov nebolo jasné, či mal atikový múr ešte nad rovinou súčasného zachovania ozdobnú atiku. Interiéry pokrývali vyhladené gletované omietky, pričom povrchová úprava fasád sa nezachovala, pretože bola odstránená a nahradená fasádou v druhej stavebnej etape.

Obdobie Dóczyovcov

Po smrti Ladislava st. Zelemériho sa 29. januára 1592 vykonalo rozdelenie „domu a kamennej kúrie“ v Nitrianskej Blatnici a príslušných podielov v dedinách Nitrianska Blatnica, Krtovce, Šarluška, Šalgovce, Horné Otrokovce, Behynce (dnes

miestna časť Veľkých Ripňan) a Mošovce (dnes miestna časť Považian) v Nitrianskej stolici medzi jeho synov a širšie príbuzenstvo. Dolnú časť (asi myslené prízemie) „kamennej kúrie“ dostal Štefan Zeleméri, a hornú časť (asi myslené poschodie) Ladislav ml. Zeleméri, pričom brána, pivnica pod domom a kaplnka ostanú spoločné. „Majerský dom“ (môže ísť o predchodcu neskoršieho dolného kaštieľa) dostali synovia alebo dcéry Ladislava st. Anny Zeleméριοvej Ladislav a Peter Forgáchovci. Ešte pred podpisom dohody sa Ladislav ml. vzdal vydelenej hornej časti „kamennej kúrie“ v prospech svojej sestry Kataríny Zeleméριοvej a jej manžela Jána ml. Bossányiho.¹⁰

Bratia Štefan a Ladislav ml. Zeleméριοvci po sebe nezanechali žiadnych mužských potomkov, a preto sa o ich rezidenciu začali zaujímať Dóczyovci, keďže boli spoluvlastníkmi podielov v dedine. Dóczyovci pri nadobudnutí zjavne nerešpektovali oprávnené majetkové nároky dedičov Zeleméριοvcov po ženskej línii, čo v priebehu celého 17. storočia vyvolávalo protesty zo strany rodov Forgách a Bossányi. Najprv dostal donáciu na „šľachtickú kúriu v podobe kaštieľa“ v Nitrianskej Blatnici s podielmi v tej istej dedine, Šarluške a Krtovciach 29. júna 1606 od Rudolfa tekovský župan a cisársky radca Andrej Dóczy, syn vyššie spomínaného Gabriela Dóczyho.¹¹ Majetkové podiely vlastnil v dedine aj

Obr. 5. Pôdorys kaštieľa v úrovni 1. NP - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

¹⁰ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1592, no. 1. MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1609, no. 2.

¹¹ MNL – OL, f. MKL, LR 5, pag. 759, 760. NAGY, ref. 6, s. 335.

Andrejov syn Štefan Dóczy, ktoré odkúpil Michal Chery a následne ich predal za tri tisíc uhorských zlatých Imrichovi Dóczymu, bratrancovi Andreja Dóczyho.¹²

Imrich Dóczy si získanie ďalších podielov a polovice „*domu alebo šľachtickej kúrie na spôsob opevnenia (fortalitia)*“ vynútil násilným obsadením. Neskôr 2. septembra 1609 zástupcovia Nitrianskej stolice potvrdili, že Dóczy za obsadenú polovicu rezidencie v Nitrianskej Blatnici, patriacej Sáre Dóczyovej, vdove po Ladislavovi ml. Zelemérim, zaplatil 6 250 zlatých.¹³ Imrich sa v snahe získať majetok nezastavil ani predtým, že požiadal Mateja II. o vydanie listiny, ktorou panovník 11. decembra 1609 vyhlásil kúpu podielov Forgáchovcov a Bossányiovcov Michalom Cherym za neplatné.¹⁴ Na Imrichove záujmy reagoval tekovský župan a kráľovský pivničiar Andrej Dóczy tým, že si nechal 3. decembra 1609 od Mateja II. potvrdiť staršiu donáciu od panovníkovho brata Rudolfa na „*šľachtickú kúriu vo forme kaštieľa*“.¹⁵

Imrich Dóczy nakoniec zmenil svoje rozhodnutie a za 5 016 uhorských zlatých predal „*celý kaštieľ alebo kamenný dom*“ v Nitrianskej Blatnici Michalovi Cherymu a Jánovi Bornemiszovi, čo 21. mája 1611 potvrdili zástupcovia Nitrianskej kapituly.¹⁶ Obaja šľachtici si kaštieľ dlho nenechali a po troch rokoch na hrade Šintava 9. júla 1614 Ján Bornemisza predal „*celý kaštieľ alebo kamenný dom nebohého Ladislava st. Zelemery postavený na spôsob opevnenia (fortalitia)*“ za 5 500 uhorských zlatých hlavnému kapitánovi pevnosti Vác Štefanovi Dóczymu a jeho dedičom oboch pohlaví. Platnosť predaja si Štefan Dóczy nechal 20. august 1614 potvrdiť od kráľa Mateja II.¹⁷ Podľa ďalších listín sa zisk kaštieľa týkal aj Štefanovej manželky Magdalény Thurzovej.¹⁸

Štefana Dóczyho krátko prežil iba syn Adam Dóczy, ktorý zomrel v detskom veku, a preto 3. septembra 1641 nariadil palatín Mikuláš Eszterházy kapitule v Nitre, aby „*šľachtickú kúriu*“ v Nitrianskej Blatnici previedli na synov Jána ml. Bossányiho Michala a Jána Bossányiovcov, Petra a Ladislava Forgáchovcov a Žigmunda Baraniaiho.¹⁹ Skutočným vlastníkom kaštieľa ostal iba Michal Bossányi, ktorý si nechal 4. októbra 1641 na hrade Revište potvrdiť od synov vyššie

¹² MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1607. MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1609, no. 7.

¹³ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1609, no. 11.

¹⁴ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1609, no. 2.

¹⁵ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1609, no. 9.

¹⁶ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1611, no. 12.

¹⁷ MNL – OL, f. MKL, LR 6, pag. 491–493.

¹⁸ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1614, 1615.

¹⁹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1641, no. 9. SZLUHA, Márton. Nyitra vármegye nemes családjai II. kötet L-Z. [CD-ROM]. Budapest: Heraldika Könyvkiadó, 2003, Bossányi, Nagybossányi, nemes és † gróf, ill. Nagybossányi és Nagyugróczy nemes és † báró, ill. Nagybossányi és Kisprónai nemes, tabuľka X.

spomínaného Imricha Dóczyho súrodencov Žigmunda, Melichara a Ladislava Dóczyovcov platnosť získaného vlastníctva.²⁰

Obdobie Eszterházyovcov

V polovici 17. storočia bolo zrejmé, že rod Dóczyovcov sa nachádza na pokraji vymretia a o ich majetky sa začala zaujímať vdova po barónovi Štefanovi Hédervárim barónka Alžbeta Eszterházyová (*1616 †1668). Najprv 14. júna 1648 pred konventom v Hronskom Beňadiku prostredníctvom zástupcu protestovala proti bratom Melicharovi a Ladislavovi Dóczyovcom, že hrad Revište a „kaštieľ“ v Nitrianskej Blatnici založili uhorskému palatínovi grófovi Štefanovi Draskovichovi.²¹ Počínanie Alžbety vychádzalo zo stredovekej listiny z roku 1485 o vzájomnom dedení medzi rodmi Hédervári a Dóczy v prípade vymretia jednej alebo druhej strany. Ferdinand III. 5. decembra 1648 uznal platnosť tejto listiny na príhovor Alžbetinho švagra opáta Jána Héderváriho a zároveň potvrdil, že Alžbeta a jej malý syn barón Vavrinec Hédervári majú zdediť Revište a Nitriansku Blatnicu.²²

Keďže Vavrinec Hédervári zomrel v detskom veku a posledný mužský príslušník rodu opát Ján Hédervári nemohol mať žiadnych oficiálnych potomkov, Leopold I. 14. decembra 1658 na opátov príhovor prenechal panstvo a hrad Hédervár a kaštieľ v Nitrianskej Blatnici dcére Alžbety Eszterházyovej a nebohého Štefana Héderváriho barónke Kataríne Héderváριοvej (†1680) a jej manželovi Jánovi Viczaymu. Zároveň panovník určil, že Alžbeta bude môcť užívať uvedené majetky až do svojej smrti a za prenos dedičských práv zaplatí 40 000 zlatých.²³

Alžbeta Eszterházyová žila prevažne v Héderváre a o kaštieľ v Nitrianskej Blatnici nejavila väčší záujem, a preto 5. októbra 1660 polovicu „kaštieľa“ darovala svojmu bratrancovi, rytierovi Zlatej ostrohy a podkapitánovi pevnosti Ráb barónovi Jánovi Eszterházymu (*1625 †1692). Príbuznému sa odvdáčila za finančnú pomoc a iniciatívu pri získaní dedičstva po Héderváριοvcoch pre Alžbetu, jej dcéru a zaťa.²⁴ Pri prevzatí kaštieľa sa však obišli práva Bossányiovcov, ktorí proti prevodu vlastníctva protestovali, ale nakoniec museli pred vplyvným rodom Eszterházy ustúpiť a 26. januára 1688 uzavreli v Bratislave dohodu s Jánom Eszterházym, medzičasom povýšeným do grófskeho stavu. Nový držiteľ Bossányiovcom za skončenie súdnych sporov a ako kompenzáciu zaplatil 3 000 rýnskych zlatých.²⁵

²⁰ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1641. NAGY, ref. 6, s. 335.

²¹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1648. Genealogická tabuľka rodu Hédervári dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/heder2.html>.

²² MNL – OL, f. MKL, LR 10, p. 191–195. Genealogická tabuľka rodu Hédervári dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/heder2.html>.

²³ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1658, no. 20. Genealogická tabuľka rodu Hédervári dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/heder2.html>.

²⁴ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1660, no. 1. Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

²⁵ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1688.

Obr. 6. Pôdorys kaštieľa v úrovni 2. NP - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

Ján Eszterházy sa chcel usadiť v Nitrianskej Blatnici, a preto nechal opraviť všetky budovy vrátane opevnenia po uzavretí zmluvy s talianskym majstrom Pietrom Spazzom. Na základe dohody z 10. decembra 1666 sa dalo jednoznačne preukázať, že v tomto čase už stáli obidva kaštiele. Spazzo mal za prestavbu dostať 625 zlatých, pšenicu a víno. V priestore „vonkajšieho kaštieľa“ mal urobiť chodbu so stĺpmi a klenbami, nové klenby v dvoch svetliciach na prízemí po pravej strane, novú pekársku pec v kuchárskej komore na ľavej strane a dvojité okno v svetlici, kde bola kedysi kaplnka. Vo „vnútornom kaštieli“ na hornom poschodí sa zaviazal spraviť okenné múry a nový strop v „sále alebo palote“. V oboch kaštieloch zhotoví nové kachľové pece, komíny, okenné a dverné ostenia. Záchody vo „vonkajšom kaštieli“ iba opraví a vo „vnútornom kaštieli“ vybuduje nové. V oboch kaštieloch prispôbobi vstupy do krovu. Rovnako očistí fasády oboch kaštieľov a nahodí nové vonkajšie omietky. Môže upraviť aj interiér všetkých miestností oboch kaštieľov, kde bude potrebné urobiť zlepšenia. V novej kaplnke namontuje tiež nové okná. Pri úpravách štyroch bášť štvorcovej formy použije tehly, pričom ak bude nutné, môže niektoré z nich postaviť na novo od základu a ak postačia opravy, vymení alebo doplní poškodené murivo. V rámci opráv bude môcť v interiéri a exteriéri opraviť všetko, čo bude potrebné.²⁶

Na základe architektonicko-historického prieskumu bolo jednoznačne preukázané, že po roku 1666 došlo k realizácii prestavby skúmaného „vnútorného

²⁶ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 73, rok 1666, no. 13.

kaštieľa“ pre Jána Eszterházyho a tieto úpravy tvoria druhú neskororenesančnú stavebnú etapu. V tomto období areál dotváral aj „vonkajší kaštieľ“ a pravidelné opevnenie s nárožnými baštami, čím komplex budov okrem obytnej úlohy plnil aj fortifikačnú funkciu.

K druhej stavebnej fáze bolo možné priradiť adaptáciu vstupného portálu do suterénu, kde do prímuroviek ku špaletám osadili drevenú tesársku zárubňu. V kuchyni nahradili pôvodný trámový strop výsečovou klenbou, pričom do dymníka nad ohniskom osadili na novú drevenú konštrukciu. Na prízemí kaštieľa nadmurovali v jednej miestnosti parapet staršieho renesančného okna a v ďalšom priestore vybudovali niku, alebo vstup do záchodu. K zmenám sa prišlo aj pri starších záchodoch v dvoch miestnostiach na prízemí a prvom poschodí. Záchodový rizalit v západnej časti severnej fasády úplne odstránili. Zrealizovalo sa nové zaklenutie sály na druhom nadzemnom podlaží, pravdepodobne v podobe výsečovej klenby.

Najväčšie úpravy sa zrejme dotkli fasád. Pôvodnú omietku odstránili a naniesli novú v prírodnom pieskovom tóne. Okolo okenných otvorov zhotovili hladké pasparty s bielymi nátermi. Náročia vyzdobil renesančné sgrafito v podobe zalomených pásov, striedavo biele a pieskové. Pod atikovou rímsou prebiehal podobne stvárnený sgrafitový pás, ktorý vo forme koncentrických a šikmých pásov, resp. diamantovania obiehal kruhové otvory v atikovom múre.

Po smrti grófa Jána Eszterházyho bola 1. marca 1695 podpísaná dohoda so synom Jána Viczayho Adamom Viczaym o prenechaní kaštieľa Eszterházyho synovi fejérskemu županovi grófovi Františkovi Eszterházymu (*1670 †1746). Zároveň sa Viczayovci zriekli nároku vykúpiť kaštieľ od Eszterházyovcov späť.²⁷ Slobodný a bezdetný František Eszterházy bol posledným rodovým príslušníkom, ktorý sa v Nitrianskej Blatnici v prvej tretine 18. storočia trvalejšie zdržoval, a preto jeho príbuzní najprv zálohovali panstvo a neskôr ho predali.

S osobou Františka Eszterházyho bolo na základe architektonicko-historického výskumu možné spojiť úpravy z prvej polovice 18. storočia, ktoré však nevytvorili samostatnú stavebnú etapu. Ich podobu zdokumentovalo vyobrazenie „zadného kaštieľa“ z roku 1752. Rezidenciu zakrývala valbová manzardová strecha. Vstupná veža prevyšovala sídlo o jedno podlažie, pričom ho od nižšieho podlažia oddeľovala rímsa v úrovni staršieho atikového múru. Strecha veže mala cibulový tvar. Medzi prvým a druhým nadzemným podlažím zrejme naznačili kordónový pás a náročia pravdepodobne zvýrazňovala ešte neskororenesančná výzdoba. Z vyobrazenia a informácie z roku 1747 o dobrom stave strechy by sa mohlo vydedukovať, že práve niekedy koncom prvej tretiny 18. storočia nadstavali starší vstupný rizalit o štvrté podlažie, čím dostal vežovitý vzhľad a „zadný kaštieľ“ zakryli spomínanou manzardovou strechou. Z popisov z rokov 1747 a 1754 bolo zrejmé, že v interiéri sa zachoval starší renesančný charakter.

Po smrti grófa Františka st. Eszterházyho vznikol 9. augusta 1747 podrobný súpis dvoch kaštieľov stojacich v Nitrianskej Blatnici. „Predný kaštieľ“ bol menší

²⁷ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 68, rok 1695, no. 39. Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

Obr. 7. Pôdorys kaštieľa v úrovni podkrovia, 3. NP a 4. NP severozápadnej veže - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

a „zadný kaštieľ“ väčší s vežou. Oba objekty obkolesoval plot na spôsob opevnenia. Dvojpodlažný „predný kaštieľ“ mal dĺžku 30 siah a šírku štyri siahy. Šindľová strecha sa nachádzala v zanedbanom stave. Na hornom podlaží po celej dĺžke kaštieľa existovala chodba s ôsmimi zasklenými oknami. Súčasť podlažia schodiska tvorila svetlica s tromi sklenenými oknami, pričom uvedená svetlica bola spolu s chodbou zaklenutá a podlahu tvorili tehly. V svetlici jestvovala aj obyčajná zelená kachľová pec. Na poschodí ďalej zapísali dve svetlice s tehlovou dlážkou, doskovým zanedbaným stropom a dvomi oknami v každej z nich. Z bližšie neurčenej svetlice sa po drevenom schodisku vystupovalo do krovu. Ďalej sa pri schodoch na dolné podlažie rozprestierala svetlica s dvomi zasklenými oknami, obyčajnou zelenou kachľovou pecou, doskovým stropom a tehlovou dlážkou, kde momentálne býval panský špán. Hneď vedľa nej stála malá zaklenutá svetlica s jedným oknom a tehlovou dlážkou. Z nej sa ďalej prešlo do veľkej svetlice nazývanej kuchyňou s jedným oknom, tehlovou dlážkou a doskovým stropom. Ďalej sa šlo do inej zaklenutej veľkej svetlice s dvomi oknami a tehlovou dlážkou, ktorá podobne ako dve nasledujúce svetlice slúžila ako skladisko. Na dolnom podlaží sa rozprestierala podobná chodba ako na poschodí s deviatimi oknami bez skla. Vo vonkajšej časti prízemnia v rohu oproti východu boli dve svetlice s malým pitvorčekom s doskovou podlahou. Ďalej sa tu zostupovalo do pivnice pod kaštieľom, slúžiacej na uskladnenie záhradných vecí. Keď sa prešlo bránou kaštieľa na západ, prišlo sa k väzeniu a dvom stajniam pre štrnásť obyčajných koní. V kaštieli na vnútornej strane smerom na západ od stredovej

prejazdovej brány bola veľká zaklenutá kuchyňa s jedným oknom. Odtiaľ východným smerom jestvoval sklep s lisom na víno, kedysi slúžiaci ako kaplnka s dvomi oknami bez skla.

Dvojpodlažný „zadný kaštieľ“ bol dlhý pätnásť siah, široký desať siah a jeho veža vysoká dvanásť siah. Šindľová strecha sa nachádzala v „prostrednom“ stave. Na hornom podlaží sa v strede rozprestierala prázdna desať siah dlhá a tri siah široká palota s desiatimi postrannými svetlicami. Všetky miestnosti mali tehlové dlážky a zaklenuté stropy. V nich existovali trojité zelené jednoduché kachľové pece, tri zamrežované okná, šesť zasklených okien a ostatné bližšie počtom nešpecifikované okná bez skla i mreží. Z pitvora v strede kaštieľa viedli drevené schody do veže, ale na prízemie sa chodilo po kamenných schodoch. Na prízemí zapísali pitvor, kuchyňu, prázdnu desať siah dlhú a tri a pol siah širokú palotu. K tomu prislúchalo ďalších deväť zaklenutých svetlíc s tehlovou dlážkou, kde spolu videli tri zasklené a zamrežované okná, zvyšné bez skla a bez mreží. Pod kaštieľom sa rozkladala veľká jedenásť siah dlhá a tri a štvrtinu siah široká pivnica.

V areáli kaštieľov existovali dve studne. Vedľa kaštieľa sa západným smerom rozprestierala slivková záhrada, kde bola studňa a nad ňou miestnosť na sušenie sliviek. Od chrbta kaštieľa existovala ovocná záhrada s viacerými druhmi stromov. Smerom na východ od kaštieľa sa rozkladala ďalšia záhrada s rôznymi stromami.²⁸

Po úmrtí Františka Eszterházyho prešiel kaštieľ do rúk jeho vzdialenejšieho príbuzného cisársko-kráľovského komorníka, radcu Kráľovskej miestodržiteľskej rady, rytiera Zlatej Ostrohy grófa Karola Eszterházyho (*1723 †1757).²⁹ Gróf v kaštieli vôbec nebýval o čom svedčí aj jeho stav a prázdne miestnosti. Inventár kaštieľov z Karolových čias z roku 1754 sa pri opise „dolného kaštieľa“ v podstate zhodoval s popisom z roku 1747 a aj využitie zostalo takmer rovnaké. Doplnili, že v strede dvora medzi oboma kaštieľmi bola fontána v hornom kamennom ohradení s erbom Zelemériovcov. Vstup do druhého kaštieľa bol cez trojpodlažnú vežu. Spodné podlažie „horného kaštieľa“ začínalo od východu dve siah dlhou a dve a pol siah širokou komorou, ku ktorej sa pripájala dve a pol siah dlhá a dve siah široká svetlica. Pri nej bol dve a pol siah dlhý a dve siah široký pitvorček s vedľajšou dve a pol siah širokou i dlhou kuchyňou. Z pitvorčeka sa vchádzalo do spodnej desať siah dlhej a tri a pol siah širokej paloty. Z východnej strany paloty sa rozprestierala tri siah dlhá a dve siah široká svetlica, potom bola dve siah dlhá a tri siah široká komora. Ku komore priliehala ďalšia dve a pol siah dlhá a dve siah široká komora. Južná strana prízemí mala tri svetlice a jednu komoru. Komora bola dlhá dve siah a štyri stopy a široká dve a pol siah. S ňou susedila tri a pol siah dlhá a dve a pol siah široká svetlica, druhá tri a pol siah dlhá a široká svetlica, a posledná tri a pol siah dlhá a dve siah široká tretia svetlica. Všetky miestnosti na prízemí boli zaklenuté. Miestnosti

²⁸ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1747.

²⁹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1753. Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

na poschodí mali zdevastované klenby a podobné miery ako miestnosti na prízemí. Strecha sa nachádzala vo veľmi zlom stave a komíny hrozili úplným zrútením. Naproti tomu budova majera bola v dobrom stave.³⁰

Obdobie Adama Rajcsányiho

Po smrti grófa Karola Eszterházyho investovala do opráv kaštieľa jeho pozostávajúca vdova grófka Amália Limburg-Stirum (*1724 †1799). Po istej dobe sa Amália rozhodla o postupné získanie panstva Želiezovce pre seba a svoje deti, a preto 28. februára 1760 založila za 30 000 zlatých kaštieľ v Nitrianskej Blatnici spolu s panstvom na dvadsať rokov radcovi Uhorskej komory Adamovi Rajcsányimu (*1699 †1766) a jeho manželke Anne Márii Platthyovej (†1765). Amália povolila Rajcsányimu ďalšie úpravy „horného kaštieľa“ a zriadenie pivovaru a pálenice v „dolnom kaštieli“.³¹

Pri prevzatí objektov Adamom Rajcsányim vyhotovili 13. marca 1760 nový popis, do ktorého zaznamenali v prípade „horného kaštieľa“ viaceré úpravy obytných priestorov. „Dolný kaštieľ“ sa oproti predošlým rokom 1747 a 1754 výraznejšie nezmenil, ale dostal úplne novú šindľovú strechu. V opevnenom areáli oboch budov zostala fontána s erbom Zelemériovcov. Pri veži „horného kaštieľa“ spomenuli, že mala štyri podlažia. Popis prízemia kaštieľa sa zhodoval s rokom 1754, pričom zaznamenali, že v kuchyni urobili novú pekársku pec a dali niekoľko nových drevených mreží na okná.³²

Oproti predošlým rokom zaznamenali podrobný súpis prvého poschodia, kde došlo k viacerým úpravám smerom k barokovej modernizácii. Na poschodie sa šlo po kamenných schodoch vo veži. Z nich sa vošlo do pitvorčeka, z ktorého sa doľava smerom na západ vstúpilo do prvej svetlice otočenej na juh, kde bola nová obyčajná zelená kachľová pec a jedno okno s novými doskovými okenicami. Zo svetlice sa prechádzalo do druhej svetlice s novou mimoriadne cennou zelenou kachľovou pecou a dvomi úplne novými oknami. V deliacej priečke medzi prvou a druhou svetlicou viedol v stene komín odvádzajúci dym z vykurovania oboch kachľových pecí. Odtiaľ sa išlo do strednej svetlice s novou doskovou podlahou, dvomi novými zasklenými oknami s maľovanými zelenými talianskymi okenicami a „nádhernou talianskou“ zelenou kachľovou pecou, zdobenou zlatými girlandami, čiernou orlicou a erbom rodu Eszterházy. Keď pec dávali cez dvere do svetlice, čiastočne ju poškodili, ale miestny tehliar ju opravil. Stredná svetlica mala troje dverí, z ktorých jedny viedli do druhej svetlice, druhé do „sály alebo paloty“ a tretie do štvrtej svetlice oproti horám. V štvrtej svetlici sa nachádzali dve nové okná a nová obyčajná zelená kachľová pec. Z tejto svetlice sa vstupovalo do susednej komory s jedným zaskleným oknom bez okeníc. Všetky

³⁰ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1754, no. 32.

³¹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 69, fasc. 6, rok 1760, no. 22. SZLUHA, ref. 19, Rajcsányi, Rajcsányi, tabuľka II. Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

³² MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1760.

okná a dvere uvedených svetlíc na západnej strane v roku 1759 doplnili „francúzskymi“ závorami a natreli „železnou“ farbou. Zo spomínaného pitvorčeka sa cez dvojité dvere so zeleno-červeným náterom vkročilo do „veľkej paloty“. Dvojité okná pitvorčeka na východnej strane mali nové drevené mreže. Východným smerom sa v pitvorčeku pristúpilo k dverám do ďalšej svetlice s jedným novým oknom s drevenými mriežkami a pripojeným záchodom. Odtiaľ sa šlo do podobnej svetlice bez dverí s novými oknami s drevenými mrežami, otočenými smerom k horám. Medzi oboma spomenutými svetlicami bol síce v stene komín, ale zatiaľ v samotných miestnostiach nestáli žiadne kachľové pece. V palote síce nebola žiadna kachľová pec, ale v jej strede existoval kozub vykurujúci aj svetlice susediace s palotou a obrátené na stranu k horám. Jedna svetlica na bočnej strane paloty mala nové dvere obrátené k horám s novými „francúzskymi“ závorami natretými „železnou“ farbou a jedno okno oproti horám so sklom v terčíkoch a vonkajšou maľovanou „talianskou“ okenicou. Napravo od posledne menovanej svetlice sa po schodoch vystúpilo do ďalšej svetlice s novou kachľovou pecou s pripojenou komorou so vstupom do záchodu. Obe miestnosti podobne ako ostatné zaopatрили novými oknami. Z pitvorčeka viedli drevené schody aj do krovu. V roku 1758 opravili celú strechu kaštieľa a do steny paloty vsadili červený mramorový kameň s erbom Zelemériovcov.

Pri kaštieli sa rozprestieral ovocný a slivkový sad so sušiarňou ovocia. Za kaštieľom smerom na sever sa rozkladala „panská“ záhrada ohradená vysokým plotom a v strede s kamennou fontánou s dvomi kovovými nádržami, kade stekala voda.³³

Adam Rajcsányi si Nitriansku Blatnicu zvolil za svoju hlavnú rezidenciu, a preto pokračoval v ďalších úpravách kaštieľa, ktoré zaznamenali 14. mája 1763 zástupcovia Nitrianskej stolice pri obhliadke rezidencie, aby bolo jasné, čo nechal medzitým od roku 1760 opraviť. Obnovený objekt stelesňoval zároveň Adamovo postavenie radcu Kráľovskej miestodržiteľskej rady. V prvom rade spomenuli, že obnovili opevnenie okolo kaštieľa spolu s vežami v jeho rohoch. Veže a úseky opevnenia pokryli novým šindľom a zmenilo sa čiastočne využitie nárožných veží. Vežu v západnom rohu, ktorá slúžila ako stajňa a bola v dezolátnom stave, opravili a urobili schody do krovových priestorov na uskladnenie sena. Dosiaľ nevyužívanú vežu v južnom rohu nanovo obielili a opravili. Tretiu nevyužívanú vežu vo východnom rohu zmenili na svetlicu a doplnili komínom. Štvrtú vežu slúžiacu ako vozovňu opravili a obielili. V „dolnom kaštieli“ upravovali iba pivnicu.

V „hornom kaštieli“ v svetlici, kde býval Adam Rajcsányi, rozobrali zelenú kachľovú pec a preniesli ju do inej svetlice a urobili novú zelenú „tabuľovanú“ kachľovú pec. Podlaha dostala nové laty a na okná osadili dve nové zelené „talianske“ okenice. V štvrtej rohovej svetlici zo súpisu z roku 1760 dali tiež nové podobné zelené okenice a novú doskovú podlahu. Vedľajšiu komoru zmenili na svetlicu, nanovo omietli, zväčšili okná a umiestnili sem zelenú kachľovú pec. V susednej komore opravili dvere a okná. V palote pôvodné dve okná s drevenými mrežami nahradili zasklenými. V svetlici, do ktorej sa vstupovalo z paloty

³³ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1760.

smerom na východ, urobili dve nové dvere – jedny do paloty a druhé na toaletu. Cez tretie dvere sa vchádzalo do svetlice, kde jedno okno s drevenou mrežou zamenili za zasklené okno a kam premiestnili zelenú kachľovú pec z prvej spomenutej svetlice na poschodí.³⁴

Na základe archívneho bádania a architektonicko-historického výskumu boli iniciátormi tretej barokovej stavebnej etapy v 50. a 60. rokoch 18. storočia Amália Limburg-Stirum a Adam Rajcsányi. Úpravy „horného kaštieľa“ sa dotkli hlavne priestorov na druhom nadzemnom podlaží. Viaceré miestnosti získali nové okná so špaletami pokrytými vyhladenou omietkou, pričom sa zmenili aj okenné výplne vo forme drevených mreží. V prípade niektorých starších okien došlo k ich posunu. Vyčlenením miesta z dvoch obytných priestorov vznikli obslužné chodby, ktoré umožňovali prikurovanie pecí v príľahlých izbách.

Najneskôr v čase tretej stavebnej fázy v súvislosti s úpravou fasád zbúrali záchodový rizalit vo východnej časti severnej fasády. Vstupný vežový rizalit rozšírili západným smerom a zriadili v ňom kamenné schodisko. Prestavba si vyžiadala úpravu časti klenby vstupného priestoru na druhom nadzemnom podlaží. Severozápadné nárožie spevnil zošíkmený pilier. Fasády dostali sivý náter. Ďalšie prípadné detaily úpravy fasád sa vzhľadom na torzovité zachovanie nedaľo identifikovať. Do vzhľadu „horného kaštieľa“ zasiahla prestavba strechy v roku 1758. Zrejme vtedy v podkroví vybudovali medzitraktové nosné múry manzardovej strechy členené oblúkmi. Súčasne s nimi vznikli na západnej a východnej fasáde tehlové štíty, ktoré pod korunou členili dve kruhové okná. Po úprave strecha nadobudla vzhľad blížiaci sa dnešnému stavu, t. j. manzardová strecha s polvalbovým ukončením na západnej a východnej strane. Sklon strechy bol oproti dnešnému stavu menší.

Obr. 8. Rez A-A kaštieľom - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

³⁴ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1763, fasc. 6, no. 27.

Po uplynutí dvadsiatich rokov zálohu syn Adama Rajcsányiho Adam Rajcsányi s manželkou barónkou Annou Moraveciovou (*1753 †1822) 25. augusta 1780 kaštieľ v Nitrianskej Blatnici odovzdali do rúk syna Amálie Limburg-Stirum grófa Kazimíra Eszterházyho (*1749 †1802).³⁵ Investície oboch Rajcsányiovcov do opráv a zariadenia rezidencie mobiliárom podľa záložnej zmluvy z 28. februára 1760 Eszterházy rekompensoval. Na základe dohody z 26. mája 1781 Eszterházy zaplatil Rajcsányimu 3 000 zlatých za opravy budov a trovy súdnych sporov pri sceľovaní majetkov a ďalších 30 000 zlatých za investície do poľnohospodárstva, hospodárskych hnutelností a nábytku.³⁶

Po vrátení kaštieľa 8. júla 1782 vznikol nový inventár, ktorý zachytil na rozdiel od predošlých súpisov aj zariadenie rezidencie. V „*hornom kaštieli*“ sa na prízemí v „*dolnej palote*“ nachádzali štyri skrine, dve truhlice na zeleninu, malá truhlica na sušené ovocie, v „*zadnej komôrke*“ pri záchode sud, v „*prednej komôrke*“ pri záchode veľká truhla na sušené ovocie, v komôrke na strane vchodu do paloty múčnica a rôzne kuchynské predmety v svetlici v susedstve kuchyne a kuchyni. Na poschodí zapísali „*hornú palotu*“ so sedemnástimi obrazmi a niekoľkými kreslami, záchod, „*zadnú komôrku, prednú komôrku*“ s mangľom na bielizeň, svetlicu pri vchode do paloty, kde skladovali drevo, susednú svetlicu s dvomi posteľami kúpenými v Bratislave a tromi obrazmi, svetlicu z pravej strany „*malej sály oproti záhrade*“ s tromi stolíkmi, ôsmimi obrazmi a zelenou kanapou. Podľa zariadenia „*malej sály*“ bolo zrejmé, že slúžila ako jedáleň, kde bol mramorový stôl, dvanásť zelených stoličiek, sedem portrétov, príborník, jedno veľké zrkadlo a viaceré stoly. Za jedálňou existovala po ľavej strane oproti „*dolnému kaštielu*“ svetlica s tromi obrazmi, posteľou pre jeden pár, piatimi zelenými kanapami a väčšími kreslami. V susednej svetlici našli jednu posteľ, dve kožené kreslá a tri obrazy. Z „*dolného kaštieľa*“ spomenuli iba svetlicu, kedysi slúžiacu ako kaplnku, s posteľou a stolom.³⁷

Obdobie Zerdahelyiovcov

Kazimír Eszterházy disponoval inými kaštieľmi, a preto 3. apríla 1784 kaštieľ a príslušné panstvo Nitrianska Blatnica prenechal za 54 000 rýnskych zlatých Jánovi Zerdahelyimu (*1731 †1785) a jeho manželke Juliane Motesiczkej (*1733 †1797) a ich dedičom oboch pohlaví. Eszterházy predal majetok, aby nedošlo k rozpadávaniu sa budov v dôsledku nepotrebnosti rezidencie na vlastné bývanie.³⁸ K následnému odovzdaniu držby do Zerdahelyiho rúk došlo 15. apríla 1784. Zerdahelyi zastával post podžupana Nitrianskej stolice a bol kráľovským radcom. Spolu s manželkou striedavo žili aj v Bojnej, a preto Nitrianska Blatnica

³⁵ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 69, fasc. 6, rok 1780, no. 38. SZLUHA, ref. 19, Rajcsányi, Rajcsányi, tabuľka II. Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

³⁶ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 69, fasc. 6, rok 1781, no. 41 et A.

³⁷ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 71, szám 5.

³⁸ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 69, fasc. 6, rok 1784, no. 44. SZLUHA, ref. 19, Zerdahelyi, Nyitrazerdahelyi nemes és †gróf, tabuľka II.

zatiaľ slúžila ako pobočné sídlo a situácia sa zmenila až po osamostatnení Zerдахelyiho štyroch synov a zatiaľ po písomne nepodloženom vyčlení kúpeného blatnického kaštieľa Pavlovi Zerдахelyimu (*1760 †1824).³⁹

Pavol Zerдахely patril k najvýznamnejším členom rodu, bol cisársko-kráľovským komorníkom, rábskym a ostrihomským županom, radcom Kráľovskej miestodržiteľskej rady, rytierom Radu sv. Štefana a v roku 1802 ho povýšili do grófskeho stavu. Pavlova manželka barónka Anna Hunyadyová uviedla mladého Františka Palackého do vyššej spoločnosti a umožnila mu stať sa vychovávateľom v uhorských šľachtických rodinách. Získala aj najvyššie ženské vyznamenanie Rad Hviezdového kríža.⁴⁰

Po smrti bezdetného Pavla Zerдахelyiho kaštieľ istú dobu spravovala pozostalá vdova a pred rokom 1838 prešiel do rúk Pavlovho synovca Viktora Zerдахelyiho (*1812 †1879), ktorý však žil na otcovskom majetku v Malante a kaštieľi svojej manželky grófký Eleonóry Pongráczovej v Mnešiciach (*1801 †1848). Vo Viktorových rukách ostala Nitrianska Blatnica minimálne do roku 1841.⁴¹

Obr. 9. Rez B-B kaštieľom - slohová analýza. Autor: Miroslav Matejka.

Zrejme za Pavla Zerдахelyiho došlo v priebehu prvej polovice 19. storočia k štvrtej klasicistickej stavebnej etape „horného kaštieľa“. Počas nej zbúrali na druhom nadzemnom podlaží priečku oddeľujúcu „malú sálu“ v západnej časti stredového traktu. Úprava si vyžiadala deštrukciu renesančnej klenby „malej sály“ z prvej

³⁹ MNL – OL, f. Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok P 1291, csomó 72, rok 1784, fasc. 6, no 44 et A. SZLUHA, ref. 19, Zerдахelyi, Nyitrazerдахelyi nemes és †gróf, tabuľka II.

⁴⁰ HERUCOVÁ, Marta. Náhrobok Pavla Zerдахelyiho v Nitrianskej Blatnici. In Pamiatky a múzeá, č. 2, rok 2005, roč. 54, s. 61–63. SZLUHA, ref. 19, Zerдахelyi, Nyitrazerдахelyi nemes és †gróf, tabuľka II.

⁴¹ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MV SR), Štátny archív v Nitre (ďalej ŠAN), f. Krajský súd Nitra, inventárne číslo (ďalej i. č.) 1007, kartón (ďalej k.) 151. SZLUHA, ref. 19, Zerдахelyi, Nyitrazerдахelyi nemes és †gróf, tabuľka II.

stavebnej etapy a zánik klenby paloty z druhej stavebnej etapy. Nová sála zaberajúca celý stredový trakt dostala stlačenú korýtkovú klenbu s profilovanou rímsou zosilnenú na rubovej strane pásmi. Zo statických dôvodov bola klenba v rozsahu oblúkov realizovaná ako drevená s nosnými ramenami a omietaným doskovým podhľadom.

Obdobie Gustáva Appela a Haaseovcov

Viktor Zerdahelyi buď v roku 1848 alebo predtým predal kaštieľ Gustávovi Appelovi (*1804 †1903), ktorý Nitriansku Blatnicu užíval až do roku 1870.⁴² Gustáv bol najmladším synom významného hospodárskeho reformátora na panstve Hunyadyovcov v Mojmírovciach. Univerzitné vzdelanie získal vo Viedni na Filozofickej a Lekárskej fakulte, kde študoval veterinárstvo. Potom pôsobil na Hospodárskom inštitúte v Stuttgarte a neskôr v Hohenheime. Odtiaľ sa vrátil do Mojmíroviec, kde v rokoch 1830 – 1839 zastával post inšpektora panstva a po smrti otca od roku 1839 bol do penzie ekonomickým riaditeľom domínia Mojmírovce. Získal si veľmi dobré renomé zavádzaním moderných parných poľnohospodárskych strojov pri spracovaní poľnohospodárskych produktov a šľachtením koní.⁴³

V roku 1871 kúpil kaštieľ rakúsky podnikateľ Alojz Haase, ktorý bol v pozemkovej knihe z roku 1878 doložený ako majiteľ rezidencie.⁴⁴ Pravdepodobne Haase inicioval piatu neoslohovú stavebnú etapu v priebehu druhej polovice 19. storočia, po ktorej kaštieľ nadobudol súčasný vzhľad. Fasády dostali terajšie členenie okenými osami, kordónovou a podstrešnou rímsou. Na druhom nadzemnom podlaží južného rizalitu vznikol balkón, nanovo do neho umiestnili tabuľu Zelemériovcov so sivou nápisovou doskou „*FESTINA LENTE*“ a rizalit zakončili štítom zavrhým polkruhom s obeliskom. Rovnako aj hrany štítu ozdobili obeliskmi.

Na severnej strane pribudol rizalitový prístavok obsahujúci drevené schodisko, záchody a obdĺžnikovú miestnosť na každom podlaží. Rizalit dostal trojuholníkový štít zakončený polkruhom s obeliskom. Náročia štítu dotvárali obelisky a v jeho osi bolo kruhové okno s bosážou. K severozápadnému nárožiu pristavali štvorpodlažnú hranolovú vežu zakončenú atikou v tvare cimburia, čo si vyžiadalo zbúranie hornej časti barokového piliera. V súvislosti s touto úpravou zosilnili narušenú renesančnú klenbu príahlej miestnosti druhého nadzemného podlažia vyvesením na oceľové I profily. Medzi severozápadnou vežou a severným rizalitom vybudovali drevenú verandu zachytenú na pohľadniciach zo začiatku 20. storočia.

Úpravami prešli aj interiéry. Vstupná miestnosť na prízemí dostala náročnejšiu omietkovú výzdobu. V úrovni prvého nadzemného podlažia vymenili pôvodné okná za dvojité, šesťtabuľkové s pevným členením hornej časti a medzi okenné krídla osadili mreže. Okná druhého nadzemného podlažia podobnej konštrukcie získali kazetový obklad špaliet a nadpraží, čo si vyžiadalo úpravu barokových záklenkov.

⁴² MV SR, ŠAN, f. Krajský súd Nitra, i. č. 1007, k. 151.

⁴³ KERESTEŠ, Peter. Appelovci – hospodárski úradníci aristokracie. In Pamiatky a múzeá, 2009, roč. 58, č. 1, s. 33, 34.

⁴⁴ MV SR, ŠAN, f. Krajský súd Nitra, i. č. 1007, k. 151. MV SR, ŠAN, f. Krajský súd Nitra, i. č. 526, k. 151.

Obr. 10. Pohľad na kaštieľ od severu. Po stranách rizalitu vidno zamurované vstupy do prevetov z 2. stavebnej etapy. Autor: Miroslav Matejka.

Dvere v úrovni prvého nadzemného podlažia získali obložkové zárubne s jednoduchou profiláciou a kazetové dverné krídla. V stene oddeľujúcej sálu od miestnosti v západnej časti stredového traktu vybudovali nové dvere s nadsvetlíkom a v južnej časti steny okno umožňujúce osvetlenie sály od západu. Dvere v úrovni druhého nadzemného podlažia dostali kazetované dvojkridlové výplne a obložkové zárubne členené kazetami. Úpravy zasiahli aj strechy, kde nadstavali západný a východný štít, v ktorých vznikli vysoké okná s polkruhovými záklenkami. Zároveň barokovú konštrukciu krovu nahradili novou. Schodisko v južnom rizalite nadobudlo súčasnú podobu s dreveným obkladom stupňov.

Obdobie 20. storočia

Po Alojzovi Haasem zdedila kaštieľ jeho dcéra Mária Haase (†1922), vydatá za dôstojníka Kurta Leonhardy, doložená v roku 1904 ako majiteľka rezidencie. Po jej smrti sa dedičom stal jej syn Anton Leonhardy (*1898), ktorý sa oženil s Alžbetou Winterovou, dcérou nájomcu piešťanských kúpeľov Ľudovíta Wintera. Manželia boli poslednými majiteľmi kaštieľa do konfiškácie po skončení druhej svetovej vojny.⁴⁵

⁴⁵ Geodetický a kartografický ústav Bratislava, Ústredný archív geodézie a kartografie, mapa a parcelný protokol Nitrianskej Blatnice, signatúra Ni 290. KOLLÁR, Miroslav, Šľachtické rody spojené s dejinami Nitrianskej Blatnice v rokoch 1526 – 1918. In TRSTĀN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 76

Za Leonhardyovcov sa prišlo k šiestej stavebnej etape niekedy v priebehu prvej štvrtiny 20. storočia. Počas prestavby došlo k úprave štítu južného rizalitu, kde pôvodné polkruhové završenie nahradili štvoruholníkovým navýšením. So zmenou štítu súvisela adaptácia podkrovného priestoru na obytné účely. Podobnou premenou prešiel aj štít severného rizalitu. Staršie kruhové okno zmenili otvorom v tvare trojuholníka a prestavali aj vrchol štítu v rovnakom tvare ako južný. Zo štítov odstránili obelisky. Vo východnej časti podkrovia stredového traktu zrejme ľahkou priečkou vyčlenili priestor slúžiaci asi obytným účelom, čo si vyžiadalo zamurovanie polkruhových zakončení dvojice okien východného štítu. Hlavice komínov premurovali do jednoduchšieho tvaru a doplnili o jednoduchú rímsu.

Po druhej svetovej vojne kaštieľ slúžil viacerým funkciám. Podľa informácií starostu obce Michala Tomana v ňom pôsobilo ozdravovacie zariadenie pre vojnových veteránov, neskôr škola, kino, obecný úrad a následne slúžil ako objekt poľnohospodárskeho družstva s výrobou vína. So zmenou využitia sa v rámci siedmej stavebnej etapy v priebehu druhej polovice 20. storočia prišlo k úprave vstupu do suterénnych priestorov, vybetónovanie ich podlahy, osadenie betónových prvkov pre uloženie sudov a vybudovanie technickej infraštruktúry.

Priestory prvého nadzemného podlažia dostali terazzové a kameninové dlažby a sála betónový poter. Západnú miestnosť stredového traktu rozdelili priečkou na dva priestory pre potreby kuchyne. Na druhom nadzemnom podlaží na staršie doskové dlážky osadili parkety (vlysy). V 70. rokoch 20. storočia kvôli zriadeniu telocvične zbúrali veľkú časť priečky medzi dvomi miestnosťami. Na fasádach prebehli lokálne úpravy. Po zbúraní verandy v 60. rokoch 20. storočia príslušnú časť fasády nahladko omietli s okrovým náterom. Lokálne výpadky na fasádach doplnili v drsnej štruktúre sivej farebnosti. V súvislosti s výstavbou kotolne na prízemí prebúrali renesančné okno a osadili plechové dvere. V 80. rokoch 20. storočia eternitovú krytinu vymenili za škridlu.

Po roku 1989 prišlo v dôsledku žiadnej údržby k výraznej devastácii objektu. Postupne sa rozkrádal stavebný materiál, čo malo za následok deštrukciu krovu, klenieb, podláh a stavebných detailov. Súčasný majiteľ v roku 2008 obnovil strechu a zamuroval okná prvého nadzemného podlažia na severnej fasáde, aby nedochádzalo ku nedovolenému vnikaniu cudzích osôb a ďalšiemu ničeniu.

Zhrnutie výsledkov interdisciplinárneho výskumu a ich význam

Historický a architektonicko-historický výskum kaštieľa v Nitrianskej Blatnici priniesol korekciu viacerých dosiaľ zverejnených poznatkov. Autor architektonicko-historického výskumu z roku 2016 Miroslav Matejka spresnil údaje o prestavbách kaštieľa v období od druhej polovice 16. storočia až do 20. storočia. Realizovaný architektonicko-historický prieskum skorigoval i výsledky skoršieho pamiatkového elaborátu z roku 1986, ktorý zadefinoval päť vývojových fáz: stredovekú, dve renesančné, barokovú a úpravy z 19. storočia. Najnovšie odborné bádanie identifikovalo sedem stavebných etáp – renesančnú, neskororenesančnú, barokovú, klasicistickú, neoslohovú a dve fázy v 20. storočí. Moderné metódy vylúčili existenciu stredovekého jadra kaštieľa. Na základe historického výskumu

mu bolo možné priradiť k jednotlivým stavebným fázam do roku 1918 i údaje o iniciátoroch stavby.

Prvá renesančná etapa vývoja rezidencie prebehla v 70. a 80. rokoch 16. storočia, kedy vznikol dvojpodlažný podpivničený kaštieľ, ktorého dispozícia a hmotnosť sa zachovali v doteraz stojacej stavbe. Iniciátorom výstavby bol protiosmanský bojovník a administrátor príjmov ostrihomskeho arcibiskupstva Ladislav st. Zeleméri. Druhá neskororenesančná etapa po roku 1666 pod vedením Pietra Spazza na objednávku baróna Jána Eszterházyho dodala novú podobu exteriérom sídla. V tretej barokovej stavebnej etape v 50. až 60. rokoch 18. storočia z iniciatívy Amálie Limburg-Stirum a radcu Uhorskej komory a neskôr Kráľovskej miestodržiteľskej rady Adama Rajcsányiho dostal interiér modernú barokovú podobu a exteriér obohatili strešné štíty a manzardová strecha. Pre súčasnú podobu kaštieľa mala rozhodujúci význam piata stavebná neoslohová etapa v priebehu druhej polovice 19. storočia, iniciovaná pravdepodobne rakúskym podnikateľom Alojzom Haasem. Vtedy vzniklo terajšie výtvarné poňatie fasád, tvar strešnej konštrukcie, pribudol severný rizalitový prístavok a štvorpodlažná hranolová veža v severozápadnom nároží.

Z hľadiska historického bádania a vedy malo veľký význam spojenie viacerých osobností uhorských dejín s ich sídlom v Nitrianskej Blatnici. Za dôležitého možno považovať spomínaného Ladislava st. Zelemériho, ktorý sa podieľal na koordinácii prác pri výstavbe pevnosti v Nových Zámkoch. Ďalším významným majiteľom bol nepochybne rytier Zlatej ostrohy a podkapitán pevnosti Ráb Ján Eszterházy. Ďalší z držiteľov Gustáv Appel pôsobil ako ekonomický riaditeľ domínia Mojmírovce, kde si získal renomé zavádzaním moderných parných poľnohospodárskych strojov a šľachtením koní.

Základnou úlohou architektonicko-historického a historického výskumu v prípade objektov zapísaných v Ústrednom zozname pamiatkového fondu je zosumarizovať, čo najväčší možný rozsah informácií o stavebno-architektonických, umelecko-remeselných a výtvarných hodnotách skúmanej pamiatky. Výsledky interdisciplinárneho bádania tvoria pamiatkovým zákonom predpísaný podklad pre následnú komplexnú pamiatkovú obnovu, s formulovaním vhodnej metódy a koncepcie reštaurovania či rekonštrukcie. Vo väčšine prípadov moderný architektonicko-historický výskum skoriguje doterajšie poznatky a prispeje k spresneniu datovania jednotlivých fáz. V konečnom dôsledku sa obohatia umeleckohistorické poznatky a postupným spracovaním istej množiny kaštieľov a kúrií dôjde k sumarizovaniu istých vývojových trendov v svetskom staviteľstve uhorskej šľachty v jednotlivých stolicách.

Historický výskum zase podhaľuje cenné informácie o majiteľoch a zaľudňuje dejiny, potom ako historiografia do roku 1989 pod vplyvom ideológie pracovala hlavne s číslami a rokmi bez prítomnosti ľudského faktora. Každý výskum ku kaštieľom prispieva k odkryvaniu regionálnych dejín, ale aj celoslovenských, pretože mnohé objekty obývali osobnosti s celokrajanským významom. Výskum v archívoch doplní mnohokrát i dosiaľ publikované genealogické informácie o dosiaľ neznáme skutočnosti.

Zoznam prameňov a literatúry

Archívy:

- Geodetický a kartografický ústav Bratislava, Ústredný archív geodézie a kartografie, mapa a parcelný protokol Nitrianskej Blatnice.
Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Eszterházy család zólyomi ágának levéltára Uradalmi iratok.
Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Magyar Kancelláriai Levéltár.
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Nitre, fond Krajský súd Nitra.

Monografie a zborníky ako celok:

- BOROVŠZKY, Samu (ed.). Magyarország vármegyei és városai Nyitra megye. Budapest: Nyomtatott Légrády Testvéreknél, 1898.
GÜNTHEROVÁ, Alžbeta (ed.). Súpis pamiatok na Slovensku zväzok druhý K – P. Bratislava: Obzor, 1968.
NAGY, Iván. Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal III. Pest: Nyomtatott Beimel J. és Kozma Vazulnál, 1858.
SZLUHA, Márton. Nyitra vármegye nemes családjai II. kötet L-Z. Budapest: Heraldika Könyvkiadó, 2003.
Genealogická tabuľka rodu Dóbo dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/dobo.html>.
Genealogická tabuľka rodu Hédervári dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/heder2.html>.
Genealogická tabuľka rodu Esterházy dostupná na internete: <http://www.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy1.html>.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

- GAŽIOVÁ, Eva. Národné kultúrne pamiatky. In TRŠŤAN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 158–160.
HERUCOVÁ, Marta. Náhrobok Pavla Zerdahelyiho v Nitrianskej Blatnici. In Pamiatky a múzeá, 2005, roč. 54, č. 2, s. 61–64.
KERESTEŠ, Peter. Appelovci – hospodárski úradníci aristokracie. In Pamiatky a múzeá, 2009, roč. 58, č. 1, s. 29–35.
KOLLÁR, Miroslav. Šľachtické rody spojené s dejinami Nitrianskej Blatnice v rokoch 1526 – 1918. In TRŠŤAN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 68–79.
LUKAČKA, Ján. Nitrianska Blatnica v stredoveku. In TRŠŤAN, Drahomír (ed.). Nitrianska Blatnica. Nitrianska Blatnica: Obec Nitrianska Blatnica, 2010, s. 28–35.

Počet znakov vrátane medzier: 63 709

Počet slov: 8988